

Ο Τροφώνιος και ο Αγαμήδης ήταν γιοι του βασιλιά των Μινύων, Εργίνου, και είχαν φήμη σπουδαίων αρχιτεκτόνων και μηχανικών. Ο Απόλλωνας τους ανέθεσε να του χτίσουν ναό στους Δελφούς. Τον έχτισαν και ζήτησαν από τον θεό να τους αμείψει όπως εκείνος νόμιζε. Ο Απόλλωνας τους εγκατέστησε σ' ένα τόπο όπου επί επτά ημέρες έτρωγαν, έπιναν και διασκεδάζαν. Την έβδομη, έπεσαν να κοιμηθούν και δεν ξύπνησαν ξανά. Η αμοιβή τους ήταν ο ευτυχισμένος θάνατος.

Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, εκτός από τον ναό του Απόλλωνα, έκτισαν και το θησαυροφυλάκιο του Υριέα, βασιλιά της Βοιωτίας αλλά και του Αυγεία, στην Ήλιδα. Στο θησαυροφυλάκιο της Βοιωτίας, κανόνισαν έτσι ώστε να υπάρχει μια μυστική πέτρα που να μετακινείται. Όταν πια ο Υριέας τοποθέτησε τους θησαυρούς του, τα δυο αδέρφια άρχισαν να πηγαίνουν νύχτα, και να μετακινούν την πέτρα. Έμπαιναν στο θησαυροφυλάκιο και το έγδυναν. Ο βασιλιάς δεν μπορούσε να καταλάβει τι συνέβαινε και οι θησαυροί του συνεχώς μειώνονταν. Κάποια φορά όμως έστησε μέσα στο θησαυροφυλάκιο δόκανα. Όταν τα δυο αδέρφια μπήκαν τη νύχτα να κλέψουν, ο Αγαμήδης πιάστηκε σε ένα από αυτά. Ο Τροφώνιος προσπάθησε να τον ελευθερώσει αλλά δεν τα κατάφερε. Για να μη μαθευτεί, ποιοι ήταν οι κλέφτες, αποκεφάλισε τον αδελφό του και έφυγε κουβαλώντας το κομμένο κεφάλι. Δεν πήγε μακριά. Κοντά στο δάσος της Λιβαδειάς, εξαφανίστηκε κάτω από την γη.

Λατρευόταν εκεί ως ήρωας έχοντας δικό του μαντείο σε υπόγεια σπηλιά, στην οποία, μετά από πολλές τελετές και αρκετούς εξαγνισμούς, έφταναν οι προσκυνητές. Όταν πια έφευγαν, έμεναν αγέλαστοι για όλη την υπόλοιπη ζωή τους. Για τον λόγο αυτό, υπήρχε παροιμία για τους σκυθρωπούς ότι «Ες Τροφωνίου μεμάντευται».

Πρώτοι ιερείς του ναού του Απόλλωνα ήταν κάποιοι έμποροι από την Κρήτη. Βρίσκονταν σε ένα πλοίο που, από την Κνωσό, κατευθυνόταν στην Πύλο. Ο θεός πήρε τη μορφή δελφινιού και βρέθηκε μέσα στο πλοίο. Με την δική του θέληση, το πλοίο προσπέρασε την Πύλο και έπιασε στην Κρίσα. Ο Απόλλωνας άλλαξε μορφή και έγινε λαμπερό αστέρι που πέταξε ως τους Δελφούς και επανήλθε στην Κρίσα με την μορφή ωραίου παλικαριού. Εκεί, αποκαλύφθηκε στους έμπορους, τους είπε πού βρίσκονταν και τους ανακοίνωσε ότι θα γίνονταν ιερείς στον ναό του, ζητώντας στο εξής να τον αποκαλούν Δελφίνιο Απόλλωνα, καθώς ως δελφίни τον γνώρισαν. Οι έμποροι έκτισαν βωμό στην Κρίσα κι ανέβηκαν στους Δελφούς.

Με όλα αυτά, ο Απόλλωνας συνδέθηκε με την Κρήτη, καθώς από εκεί ξεκίνησε την περιπλάνησή της η Λητώ ώσπου να καταλήξει στην Δήλο και να τον γεννήσει και από εκεί κατάγονταν οι πρώτοι ιερείς του ναού του. Συνδέθηκε και με το δελφίни.

(τελευταία επεξεργασία, 13 Δεκεμβρίου 2020)